В оповіданні, якому тісно в книгах, відколи їх складають люди, описано отут, як у Вітчизняну війну серед многих мільйонів убієнних двадцять вісім пішло на загибель і загинуло смертю щонайхоробріших.

Під самим серцем матері-столиці, одверто розстрілявши всі багатства, весь огонь, що послала їм доля, і написавши в письмі до живих відповідні високому вчинку слова, упали двадцять восьмерко казахстанських юнаків в криваву всесвітню калюжу. І кров їх просочилась глибоко-преглибоко у братську руську землю.

І коли пощастило їм упасти отак на палючу зброю свою, сталося чудо. Так, слухайте — останній з них упав якраз в ту рокову секунду, коли мусило статися чудо, без якого ніколи не буває перемог в епохальних війнах: отже, всі збройні оборонці Отчизни, що бачили загибель, усі патетики, стратеги, всі, хто жадав перемоги, хто потерпав скрежетав зубами од довгих бойових нещасливостей,— всі раптом уздріли в їх смерті священний знак перелому судьби. Настав час — і сталося диво.

Маломільйонна збройна сила почала одолівати много-мільйонну збройну силу. Все перемінилось на світі. Обновилося небо, грім і криваві ріки. Натхненне воїнство вривалося в огонь по золоті зорі на саме дно пекла. Двадцять вісім героїчних імен денно й нічно творили нові імена. Вже не стало числа героям. Все стало героїчним. Урочисті диктори розносили по світу щоденну радіославу.

Творилась поезія, епос війни. Засяяла віра й надія на відновлення світу. Складались пісні. Поезія й героїка війни затулила драму війни, прикрила од людського ока бруд, піт, кров, розор і надлюдську працю. Люди запрягались в плуги і голоблі. Різьбарі трудились над камінням з молотками, вирубуючи з косної матерії героїчні риси для потомків.

Спалахнули всі пристрасті героїчної доби: пристрасть помсти, справедливості, безсумнівної виключності, законна й священна

пристрасть воздаяния злом за зло, оком за око, зубом за зуб, руїною за руїну, гвалтом за гвалт. Запалав огонь за огонь на презренній ворожій землі, над його столицею, над презренною його столицею. Вже купа гною осталась від столиці, так всім хотілось безсмертя в атмосфері небаченого панування тліну й небуття.

І безсмертя прийшло відповідно природі людській: скоро всі, хто поліг у боях, були персонально забуті і щезли з буття, аби не давити живих своїм неймовірним числом. А навіки в умах остались нетлінними лише потрібна кількість гордих імен героїв, знаменуючих собою всіх і все, суворі й прекрасні репрезентанти великого. Слава! Довго шуміла вона по кривавих степах і дорогах. Перейшла многі землі, пройшлась по столицях. Пила воду з нових рік, купалася в нових морях. Пронесла знамена свої під незнаними вітрами да під чужими небесами. Проспівала пісень, звільнений світ звеселила і себе доказала, попила, погуляла і, побивши немало посуду на переможних пирах, повернулась додому.

Ось і рідний азіатський степ. Двадцять вісім легендарних імен прибули до родин.

Шумить, гуде Казахстан. Хто мав дітей малих, прославив діток. Хто жінку мав, жона багата стала. Хто батька й матір мав, заплакали батьки. Хто товариство мав, про того думу склали.

І стали в бронзі величаві кумири доби иазавсігди на майданах посеред вічного казахстанського степу. Дівчаточка приносили вінки до їх підніжжя й приймали клятви юнаків в любові, вірності і благородстві під зоряним казахським небом. А вдень юнацтво гарцювало перед ними на вимуштру-ваних гарячих конях і рубало одчайдушно лозу, розпластавшись в повітрі.

Наставники проймались біля них натхненням і, промовляючи в свята до народу урочисті слова з високих, прикрашених килимами трибун, величаво простягали до них руки. Діти перед ними співали пісень.

Аж ось одного разу опівночі, якраз під свято Перемоги, у возвеличений бранною добою кишлак вернувсь один з двадцяти восьми безсмертних... живий.

Припадаючи на ліву ногу, стомлений вкрай від довгого шляху, худий, з великим шрамом на чолі, спинився він на рідному майдані.

— Ой, не дійду. Як важко, господи. Ух-х!— зітхнув він голосно й сів у підніжжя пам'ятника.— Я тобі покажу героя, гадино,— шептали його запеклі засмаглі уста.— Доберусь, почекай, недалечко вже. "Я вас не знаю і знати не хочу. Я забороняю вам писати мені. Ви самозванець, а не муж. Мій муж герой, і загинув він смертю героя". Ах ти ж, проклята сука. Значить, тобі хотілося моєї загибелі, раз ти не повірила в моє врятування, не признала страждань моїх, почерку мого! Ну, та не вийшло. Не для того лежав я під матір'ю великою Москвою пошматований, без пам'яті два місяці, не для того валявся рік по шпиталях, аби простити тебе. Уб'ю. Ну, що його робити? Піду до матері. їй пожаліюся й поплачу. Піду до друзів, хто живий, хай мене порадять. У суд піду... Ой, їсти хочеться і пити... Стій, що се?

Шукаючи в кишені сухаря, він повернувсь і прочитав на камені великі золоті літери: "Загнибіда Григорій, казах". Він! Його ім'я!

Загнибіда підвівся й остовпів. Перед ним, освітлений місячним сяйвом, стояв на сторожі віків грізний його пам'ятник. Піднята вгору бронзова збройна рука досягала, здавалось, до неба, до зір небесних. Він уздрів свою долю в ідеальній її завершеності. Надзвичайні, яких не пережити нікому ні в боях, ні в подвигах, ні в любові, ні в чім на світі, почуття охопили його розтерзану душу. Довго стояв він, схиливши голову перед своєю славою, і голова його почала сивіти так, що на ранок він був уже білий. Стояв він отак три дні й три ночі, і ніхто його не впізнав,

"Що помилка?— я, живий, чи те, що поставлено на камені передо мною? Покалічений колгоспний чередник чи пам'ятник великої доби? І

хто є старший, і живий, і більш потрібний світу? Я чи моя слава?" Все пойняв. Похилилась сива голова. Пронеслися грізні події людські, спалахнули до неба пожежі минулих і майбутніх воєн, і всі клятви, й прощання, й благословення синів. Очистилась душа його в мізерному умученому тілі, піднеслась до найвищих висот розуміння, страждання.

Та за війну він так ослаб, що в нього вже не вистачило сил упасти зразу і якось вдруге вмерти.

І щоб ніхто з дрібних людей не проклинав його і не сміявсь, не докоряв життям безславним, помилковим, аби не чути укоризни і зневаги, він одступив перед своєю славою. І пішов світ за очі. Йому перемінили паспорт, і трудився він уже під чужим ім'ям. Часом поночі приходив нищечком до свого п'єдесталу, і плакав, і жалів, і завидував, проклинаючи славну загибель свою. І люди сміялися з нього. Так і помер він під чужим ім'ям непомітно. Одна лише мати, довідавшись чудом про смерть, сказала: "Боже, прийми його душу. Лиши людям бронзу".